

PARETS, Miquel (2011)

Crònica

A cura de M. Rosa Margalef.

Estudi de James S. Amelang, Antoni Simon i Xavier Torres

Barcelona: Barcino (Baró de Maldà; 5), 438 p.

Una mostra evident de la normalització historiogràfica d'un país és haver editat les cròniques, els dietaris o les memòries principals, aquelles que han estat imprescindibles per bastir episodis històrics cabdals i que, com a tals, han ajudat a prefigurar l'obra històrica en més d'un aspecte. De la mateixa manera que és evident que no es pot aspirar a publicar sistemàticament qualsevol manuscrit antic que es localitzi (o potser sí? El professor Òscar Jané hi tindria molt a dir, amb el projecte www.memoriapersonal.eu que lidera), és cert que diu molt del nivell cultural d'una nació el fet que, almenys les més importants, hagin rebut els honors de la impremta. En aquest sentit, s'ha fet molt a Catalunya, i hi ha fet molt, concretament, el professor Antoni Simon i Tarrés, que ha curat (sol o juntament amb Antoni Pladevall i Font) els manuscrits, inèdits fins en aquell moment, de Joan Guàrdia (1986), Frederic Despalau (1991), Perot de Vilanova (1991 i 2006), Jeroni Cros, Pere Pascual (1998), Bartomeu Llorenç, Ramon Rubí de Marimon (2003), etc. I no ha estat l'únic en aquesta comesa, Josep M. Casas Homs curà el dietari de Jeroni Pujades (1975-1976), Ramon Boixareu, el *Calaix de Sastre* del Baró de Maldà (1988); Joan Busquets, la crònica de Jeroni de Real (1994); Josep M. Mundet i José M. Alsina, les *Narraciones históricas*, de Francesc de Castellví Obando (1998); Antonio Moliner, la *Barcelona cautiva*, de Ramon Ferrer (2011), i encara ens en deixem, segur, alguns més.

A tomb de tot allò exposat, esdevenia imprescindible escometre la publicació de la crònica de l'assaonador barceloní Miquel Parets, ben coneguda i a bastament consultada per complementar obres sobre la guerra de Separació, la vida quotidiana a

la Catalunya del segle XVII o l'epidèmia de pesta que es va patir a mitja centúria. En paraules de la curadora escrites al prefaci, «no hi ha cap altra narració popular comparable en la Catalunya moderna, ni per la condició menestral de l'autor, ni tampoc per la densitat narrativa i informativa de les seves planes». Una crònica ja publicada, però en castellà i feia cent vint anys. Aquest primer antecedent ha estat l'exemplar on, fins aquest moment, tots els historiadors d'època moderna hem hagut de beure. Curat per Celestí Pujol i Camps entre 1888 i 1893, ocupà els volums XX i XXV del *Memorial Histórico Español*, obra omnipresent en tota gran biblioteca, i avui sortosament digitalitzada i penjada a la Xarxa en més d'un web (Google books, Archive.org). Tanmateix, existeixen diferències sensibles entre l'original en català (que rau a l'arxiu de la Biblioteca Universitària de Barcelona, amb els registres 224 i 225) i el text en castellà, la traducció del qual no té autoria i, a més de contenir múltiples petites omissions, el redactat contempla un estil recargolat impropï de l'original, que esdevé, fins i tot, distorsionador. Valia la pena, doncs, escometre una transcripció seriosa, acurada i ben comentada, encara que el procés de gestació s'hagi allargat en els anys. I en les dècades!, ja que era el 1989 quan, segons X. Torres, Margalef n'estava preparant llavors una edició aparellada ja amb Barcino —aquesta, doncs. Així, no ens ha d'estranyar que, dels vint-i-dos regraciats tant per la curadora com pels autors dels estudis introductoris (pàgina 9), tres hagin traspassat sense haver pogut tenir a mans l'edició, i alguns altres, amb edats força avançades, l'arribin a tenir a les seves velleses.

Va ser l'any 1989 quan James S. Amelang i Xavier Torres rescataren de l'oblit la

crònica paretiana i en publicaren a Eumo aquells pedaços que feien referència a la terrible epidèmia de pesta bubònica de 1651. Un punt de vista barceloní, però amb un relat càlid, humà i nodrit de dades i curiositats que els dos professors van saber contextualitzar i aprofitar (i brodar!). Aquella vegada, els il·lustres acadèmics van fer servir únicament un bocinet de la crònica (quaranta pàgines i escaig), però és que el manuscrit original consta de dos toms de 650 pàgines atapeïdes d'una lletra ben menuda!

I és precisament aquesta reduïda comissió d'experts, notables plomes, la més adient per escatir l'estudi introductori, James S. Amelang («Autor, biografia i contextos»), Antoni Simon [i Tarrés] («L'època: un temps de guerra i de revolucions»), Xavier Torres [i Sans] («Parets i la seva època») i la pròpia M. Rosa Margalef («Llengua i literatura en la crònica de Miquel Parets»), unes pàgines introductòries que abasten 165 de les 438 que té el volum —més d'un terç, doncs. El primer, delega en el text d'una obra seva anterior, *The Flight of Icarus* (Stanford, 1998), a través d'un extracte traduït al català per Xavier Torres. Se li podria retreure la manca d'interès en una oportuna, com a mínim, actualització, però, llegint-ho, ens adonem que té un nivell tan acurat que difícilment es podria afegir res a una investigació documental tan exhaustiva (complementada, allà on no és capaç d'arribar aquesta, pel text de la pròpia crònica). Hi apareix retratada tota la família Parets, parents consanguinis (pares, avis, besavis, oncles —possible avantpassat de 1389 inclòs) i polítics, ja que s'arribà a casar tres vegades i va tenir, doncs, mantes sogres i cunyats. Tots menestrals de Barcelona i de Vic. «D'un total d'onze fills, només en van sobreviure dos nois i una noia» (p. 19), que hi surten relacionats. Amelang parla igualment d'aspectes que ajuden a contextualitzar Parets a la Barcelona del segle XVII, els amics, els veïns (quasi tots treballadors de la pell, com ell) i hi afegeix unes quantes

paginets sobre l'ofici d'assaonador (confrares, expectatives laborals, preus, curiositats) i unes quantes més sobre el món cultural i de l'escriptura que envoltà Parets. Totes són d'una lectura força edificant. Clou la seva aportació resseguint la trajectòria, mig rocambolesca, dels volums 224 i 225 de la BUB, passats de mans de mercaders de llibres de vell a destacats bibliòfils (Antoni Bastero, Pau Ignasi de Dalmases, Pere Serra i Postius) i bibliotecaris, amb còpies en castellà entremig, prèvies a la versió del MHE.

La contextualització del moment històric va a compte d'Antoni Simon, amb tota probabilitat, l'acadèmic més adient per bastir una síntesi de l'episodi segador: revolta dels Segadors, revolució de 1640 i guerra de Separació (trilogia que ha treballat a bastament fins que ha arribat a convertir-se en un dels principals entesos en la matèria). Cal pensar, a més, que, els darrers anys, el professor Simon ha aprofundit en l'estudi dels antecedents ideològics del període (amb un parell de bones monografies), circumstància que rebla el nostre parer sobre la seva solvència preferent. La confiança que li fem no es veu decebuda en cap moment. La redacció de Simon té música pròpia, aporta dades, interpreta constantment i és capaç de sintetitzar harmoniosament els conceptes en poques línies. Ens explica que fou en el període que abasta la crònica de Parets (trenta-cinc anys, de 1626 a 1660 —pràcticament el regnat de Felip III—) quan el Principat caigué involucrat «en l'anomenat procés de construcció de l'estat modern espanyol», que «aquests anys marquen un abans i un després encara més profund i decisiu en la història de Catalunya, pel fet de produir-s'hi la pèrdua definitiva del control militar del territori per part de les institucions catalanes» i que «la pugna per l'hegemonia d'Europa entre els Àustries espanyols i els Borbons francesos va entrar en la seva fase decisiva, el factor militar va esbardellar els delicats equilibris en què es basava el model constitucional de la monarquia his-

pana [...] Enmig d'aquella espiral de guerra i violència, la conservació de la comunitat política catalana i de les seves "llibertats" fou ben difícil». Idees com aquestes, i alguna altra més, subjeuen a l'ambient de la lectura i esdevenen el tirallanyes a través del qual acaba dibuixant amb mestria el procés que es convertiria en el primer antecedent de la pèrdua d'independència del país (procés políticomilitar completat el 1714 i ratificat el 1939). Simon concedeix el rang d'apartat a explicacions entorn de les bases ideològiques dels dos models d'estat divergents (amb arrels medievals), també al fracàs de la cort de 1626 a 1632, als allotjaments, a la revolta dels Segadors, a la revolució política, a la guerra... Després d'haver deixat clara l'excel·lència del text, ens podem permetre ser-ne crítics en un parell de punts. Com sol ser normal en aquesta mena de síntesis, passa com una revolada (p. 91) pel terrible tràngol de 1639 (campanya militar per recuperar la fortalesa de Salses), un episodi tan cabdal o més que els allotjaments en el cúmul de greuges que feren detonar la protesta social i que hagués merescut un apartat propi. També s'hauria d'haver parat més atenció, potser, a les intencions primigènies de la monarquia l'estiu de 1640, que van ser, de bon començament, aparcar tota solució pactada diplomàticament i optar directament per la força bruta. Simon, encara que no prou, ja ho esmenta a peu de pàgina (98, n. 30), quan destapa l'estratègia d'Olivares de dissimulació per guanyar temps i formar un bon exèrcit repressiu (una idea, si no manllevada, sí semblant a la que ja havia exposat N. Florensa l'any 2005 —«temps al temps»—, quan assenyalava que, ja el mes de juny, s'havien iniciat els preparatius militars). També hagués estat bé dedicar més espai a la cacera de la qual van ser objecte els jutges de la Reial Audiència, una cacera que, com a episodi urbà barceloní digne de l'atenció de Parets, donava més de si convenientment basat en la bibliografia de rigor. En l'apartat dedicat a la guerra, més

que no pas accions militars, Simon centra l'atenció en la delicada situació del govern català: «Depenents militarment de França, impotents davant de les transgressions de les lleis i constitucions perpetrades pels administradors i caps militars francesos, pressionats pels exèrcits espanyols i aclaparats per les dificultats econòmiques [...]», i en la part de guerra civil que aquell conflicte va tenir, una profunda «divisió social interna», que no només caldria evidenciar a través de la noblesa (estament que tradicionalment s'ha venut al postor més alt), sinó també en els estaments més modestos. La dura postguerra (a partir de 1652) i el cop definitiu (i mutilador) del Tractat dels Pirineus en clouen la intervenció.

La part a càrrec de Xavier Torres esdevé més humana i social. Toca els aspectes civils i el pensament d'adscripció identitària del protagonista de la crònica. Hi destaca els episodis d'alarma social puntual o que, al seu dia i pel que fos, van cridar l'atenció de la població barcelonina: l'entrada d'algun gran personatge, un acte de fe, un robatori sonat, els estralls de les tempestes i l'estat de la subsistència (crisi al camp, collites, sequeres). Conformen un anecdotari petit davant del que ocupa la dinàmica de guerra (omnipresent, en un 85%, al llarg de la crònica). Menestral de la mà menor, Parets «romangué tothora al bell mig d'una trama social i estamental marcadament jerarquitzada i polaritzada, la qual cosa el col·locava en una posició intermèdia força peculiar i suggestiva», una posició que invita Torres a aprofundir una mica sobre les arrels socials menestrals de la Barcelona altmoderna i la societat estamental en què vivia immers Parets, amb els privilegis i les llibertats de què gaudia. Per defensar-los i protegir-los, els agremiats no cedien ni un pam, i recorrien, si arribava el cas, a divulgar memorials impresos, protagonitzar algun aldarull urbà o practicar la defraudació, l'ocultació i fins i tot el sabotatge. La consideració que li valia el sentit de pàtria i la lleialtat al seu sobirà natural («almenys fins la vigília de

la guerra») són objecte d'un interessant apartat en el qual posa de manifest la devoció de la societat barcelonina envers la casa reial («transposició ben natural del "monarquisme ingenu" tan característic de la menestralia urbana del període»); també, els comentaris que li arribaven de les grans fites polítiques. A la cort de 1626, la manca d'entesa bloquejà la seva conclusió, una manca d'entesa que va plasmar la picabaralla entre els dos magnats principals del país, el duc de Cardona i el comte de Santa Coloma, «que diuen que vingueren a les mans». Els quints, la violació del privilegi de cobertura i els allotjaments foren uns altres temes de política actual que Parets consignava, passats pel sedàs del seu enteniment menestral. Aquest sedàs ofereix unes interpretacions capaces, a voltes, de fer repensar tesis comunament acceptades. Parets donava una gran importància al paper del poble menut en el curs de la guerra. Així, la victòria de Montjuïc, ultra la intervenció divina i l'ajut tècnic i militar francès, es va deure en gran mesura als sacrificis del poble que entomà les armes (i al socors oportú dels riberencs —p. 160—), o el cas de Reus i Tarragona, que es van perdre perquè les oligarquies enganyaren el poble, com, de fet, va ser (els historiadors «de províncies» hem acabat arribant a les conclusions que ja llavors interpretava Parets, de Barcelona estant). El 1640, la devoció a «nòstron gran monarca», Felip III, deixava pas a una perspectiva patriòtica més realista. «La pàtria» i «la terra» són mots que esdevenen plens de significat i sadollats dels matisos que Torres mira d'analitzar, juntament amb el desencís que va comportar la derrota de 1652, produïda per la defecció dels francesos, sostinguda la lluita fins al final per l'estament de sempre, el poble menut.

L'apartat que es reserva M. Rosa Margalef és el dedicat a la qüestió tècnica de la transcripció. En una dotzena de pàgines, Margalef ens parla del manuscrit. En descriu mides, redacció, lletra, paginació, valor literari i altres curiositats. També

d'altres versions del text: el volum que custodia l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona i el de la Biblioteca de Catalunya. Comenta, a més, en apartat solt, les possibilitats d'existència d'un dietari previ (on Parets apuntés les anotacions que desenvoluparia més tard), les fonts hemerogràfiques coetànies de les quals es va valdre per complementar la informació (fulls volanders i opuscles) i l'originalitat de Parets com a autor. Una originalitat que l'assaonador palesà en anunciar el sentit que volia donar a la crònica, el d'una recopilació històrica original al servei de les generacions futures. Un sistema historicista que només deixà de banda en comptades ocasions. El relat cobra un vigor inusual durant els luctuosos fets de la pesta bubònica, el 1651, quan «la llengua de Parets flueix viva i autèntica; l'home hi desplaça el cronista». Margalef tanca amb l'apartat dels criteris d'edició, on explica que, ocasionalment, ha utilitzat les altres versions per reposar passatges omesos a la còpia original.

I arribem a la part de la transcripció de la crònica, sobre la qual ens queden poques coses per dir que no hagin estat comentades en els estudis introductoris. El text de la crònica de Miquel Parets té, al nostre entendre, tres qualitats que són les que el fan tan especial. Com ja s'ha dit, i jo hi insisteixo, Parets consignà totes les notícies que li arribaven, aquelles que estava vivint, com un reporter enderiat a deixar constància escrita del temps que li va tocar viure. Un reporter, posat a fer d'escriptor i d'historiador, molt treballador. El resultat fou una obra farcida d'interessants dades de tota mena, sobretot polítiques i militars, però també socials, civils i familiars. La descripció dels personatges il·lustres que va conèixer és la que ens manca en els llibres d'història, correctes i rigorosos, però freds, escassament descriptius i poc precisos. Les opinions que expressa són les d'un testimoni que vivia una situació concreta, *in situ*, res d'especulacions històriques interpretatives. Una condició, la de testimoni dels fets, que li permetia escoltar els diversos parers,

comentaris i fins i tot rumors que corrien en aquell moment concret i participar-ne. Cap llibre d'història pot recollir això. Quant a les dades que aplegava per complementar el seu *reporter*, val a pensar que la majoria ho seria a través de fulls volanders, i que no tots han pogut arribar indemnes i localitzats als nostres dies. Aquesta riquesa de notícies fa possible (i aconsellable) consultar-lo sobre qualsevol episodi important de l'època, a Barcelona (i a Catalunya) entre 1640 i 1660, amb la seguretat de poder-lo localitzar i aprofitar-ne alguna interpretació paral·lela.

D'altra banda, Parets va estructurar el seu relat capitulant cada episodi que registrava, talment com si en donés notícia impresa. Cada capítol s'encapçala amb un títol ben aclaridor, i no sol tenir gaires pàgines. Això facilita enormement la tasca de localització d'un fet històric concret, sobretot quan el contingut ha estat estructurat en base a la importància dels fets, sense una distribució espacial concertada ni una voluntat d'homogeneïtzar-ne els formats. Així, malgrat que aquest volum abasta de 1626 a 1640, la rellevància dels fets esdevinguts aquest últim any féu que Parets li dediqués quasi una tercera part de les pàgines, i que hi hagués introduït 40 dels 100 capítols totals. Dins del seu criteri selectiu, Parets en reservà 24 (dels 60 primers abans de 1640) als grans personatges del seu temps: magnats, bisbes, prínceps o virreis (Lerma, Spínola, Santa Cruz, Alba, Alcalà, Màntua, Cardona, Medina de las Torres, Cariñena, Santa Coloma) que entraven o sortien de la ciutat (amb les festes amb les quals se'ls obsequiava), ocupaven alts càrrecs, guanyaven batalles, etc. La resta quedava pràcticament per a oficis religiosos solemnes (pregàries, processons, trasllats), i només alguns els va utilitzar per a fets extraordinaris (accions militars, motins, fams o tempestes).

En tercer lloc, no podem deixar d'elogiar la qualitat i el rigor de les notes a peu de pàgina que comenten el text de la crònica, les de caire lexicogràfic a càrrec de M. Rosa Margalef i les de caire històric escrites per Antoni Simon. No únicament se'ns hi aclareixen les curiositats lèxiques o aquells mots que es presten a malentesos, sinó que, a més, aporten dades històriques per corroborar o desmentir dates, càrrecs, situacions, o també serveixen per fer un breu apuntament que acabi de situar un personatge històric o aclarir una denominació dins del seu context real. És la voluntat, expressada en poques paraules, d'arribar on Parets no podia.

Parlàvem de tres qualitats i també hem de parlar d'algun defecte: la fiabilitat (no pas la credibilitat). Seria insensat considerar al peu de la lletra els fets que explica la crònica. Parets, com tothom, també podia equivocar-se o estar mal informat, i en la guia del bon historiador hi ha el fet de llegir aquesta mena de testimonis escrits amb l'atenció i la prudència necessàries. Ara bé, errors palesos o omissió de noms (o noms incorrectes) hi són, sortosament, ben comptats.

Al final, sí que hi ha un índex, però no és índex, sinó sumari (taula o contingut). L'índex onomàstic i toponímic que esperàvem hem de suposar que arribarà amb l'últim volum dels quatre que hi ha previstos editar. Aquest que tenim entre les mans és el primer, «1/1», que abasta des de l'any 1626 fins al 1641. En manca la resta fins al 1660. Tenim confiança que s'aniran publicant a bon ritme i que, per veure'n el segon volum, no hurem d'esperar vint-i-dos anys més.

Manel Güell

Reial Societat Arqueològica Tarraconense

